

Шпиталі єврейські в Острозі

В Острозі існували, ймовірно, вже в XVI столітті. В акті поділу володінь Острозьких між Олександром та Янушем Костянтиновичами в 1603 р. в Острозі на частині Олександра називається “шпиталь жидівський”. Інвентар ординацької частини Острозької волості від 1621 р. на Великій Жидівській вулиці в Острозі згадує про “шпиталь зборовий”. Оскільки йдеться про споруди на різних частинах міста, то, вочевидь, маються на увазі різні об’єкти. Про “шпиталь жидівський”, який знаходився за єврейською школою на ординацькій частині, згадують також інвентар кінця XVII ст. та інвентар 1708 р., а інвентар тієї ж частини Острога 1724 р. називає “порожні плаци біля жидівського шпиталю”. Вірогідно, Жидівська вулиця на ординацькій частині розпочиналася від конвікту о. єзуїтів, тобто Колегіуму Нобіліуму, і йшла попри паркан пригородка у північно-західному напрямку аж по міський мур приблизно від сучасного перетину вул. Островського та пр-ту Незалежності уздовж пр-ту Незалежності. Шпиталь на частині О. Острозького, вочевидь, знаходився в межах єврейського кварталу у східній частині міста.

Джерела: Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII ст. / Упоряд. В. Атаманенко. – Київ – Острог – Нью-Йорк, 2004. – С. 81, 297; Archiwum Główne Akt Dawnych (Warszawa, Polska). – Zbiór Branickich z Sucheju. – Sygn. 323/409. – S. 590; Archiwum państwowe w Krakowie (Polska). – Archiwum Sanguszków. Rękopisy. – Sygn. 461. – K. 379; Osadłość miasta Ostroga anno 1708 / Wyd. J. Nowicki // Rocznik Wołyński. – Równie, 1938. – T. 7. – S. 188.

Література: Вихованець Т. В. Інвентар Острога та частини Острожчини від 1708 року як джерело з історичної топографії міста // Вісник Нетішинського краєзнавчого музею. – 2003-2004. – Вип. 2-3. – С. 31; Його ж. Острозькі храми XVI – середини XVII ст. // Наукові записки. Серія “Історичні науки”. – Острог, 2008. – Вип. 13. – С.196; Його ж. Острозькі шпиталі

2 пол. XVI – XVIII ст. // Історія музейництва, пам’яткоохоронної справи, краєзнавства і туризму в м. Острозі і на Волині. – Острог, 2006. – Вип. I. – С. 83-100; Рафальський Л. Свято-Троїцький храм, бивший в г. Остроге, на Волині // Волинские епархиальные ведомости. – 1883. – № 23. – С. 669-681; № 24. – С. 696-707.

Тарас Вихованець

Шпиталі католицькі в Острозі

У роки функціонування ОА в місті було щонайменше два католицькі шпиталі. В *Актах (хроніці) острозького парафіяльного костелу* під 1620 р. є записи про ремонт одного з них. В інвентарі ординацької частини Острога від 1621 р. по вулиці Низькій згадується “шпиталь польський”. Інституція на початку XVII ст., вочевидь, ледве зводила кінці з кінцями. Станом на 1 січня 1622 року в ній нараховувалося 12 “убогих”, котрих навіть не було чим годувати. Відтак, 25 червня 1622 року, А.-А. Ходкевич (Острозька) “з урожаїв і прибутків... острозьких” учинила шпиталеві надання на провізію. 27 жовтня 1623 року та ж княгиня зобов’язала острозького пробоща доглядати за шпиталем та записала на нього 2 000 зл. Можливо, якусь опіку над закладом здійснював Анджей Кветновіч, котрому в жовтні того ж таки 1623 р. було дано “на потреби шпитальні флоренів 8”. В *Актах (хроніці) острозького парафіяльного костелу* під 1622 р. зазначені видатки “на ремонт шпиталю старого”. Про польський “шпиталь старий” за Луцькою брамою згадує в тестаменті від 14 лютого 1625 року Юрій Залеський. Чи мала інституція хоча б мінімальну систему персоналу – невідомо, та й про лікаря чи аптекаря, як це було у Шпиталі православному, за браком джерел говорити не можемо.

Згаданий Ю. Залеський у своєму заповіті

називає також фундований *А.-А. Ходкевич* “шпиталь новий”, який був другим острозьким католицьким закладом опіки: його на честь св. Франциска Ксаверія княгиня, правдоподібно, заснувала на своїй частині міста, щоб він був незалежним від інших співвласників Острога. *С. Кардашевич* згадує надання *Анни-Алоїзи* острозькому шпиталеві щорічного прибутку з острозької папірні, датоване 15.02.1625 роком. Та ж княгиня тестаментом від 20.06.1651 р. передала шпиталеві св. Франциска Ксаверія 2000 зл., щорічний дохід від папірні та деякі прибутки з острозького фільварку. В інвентарях володінь *А.-А. Ходкевич* (*Острозької*) середини XVII ст. значиться, що острозька папірня давала річно 50 зл., котрі віддавано шпиталеві.

Вулиця Низька, на якій розташовувався давніший шпиталь, знаходилася на частині *Я. К. Острозького* в передмісті Суха Воля між західним оборонним земляним валом та західною частиною міського муру, відтак, приблизно на території теперішньої центральної міської площі. Місцезнаходження шпиталю св. Франциска Ксаверія невідоме.

Джерела: Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII ст. / Упоряд. В. Атаманенко. – Київ – Острог – Нью-Йорк, 2004. – С. 299, 368; ЦДІАУК. – Ф. 25. – Оп. 1. – Спр. 142. – Арк. 471-473 (документ виявлений І. А. Тесленком); Akta kościoła farnego Ostrogskiego od 1622 r. / Wyd. J. Hoffman // Rocznik Wołyński. – Równe, 1934. – Т. 3. – С. 199, 208; Archiwum Główne Akt Dawnych. – Zbiór Branickich z Sucheju. – Sygn. 323/409. – К. 615; Archiwum Państwowe w Krakowie (Polska). – Archiwum Sanguszków. Rękopisy. – Sygn. 1031. – S.190, 206-207, 212, 216-222, 276.

Література: Атаманенко В. Б. Джерела вивчення фундаційної діяльності князів Острозьких // Вісник Нетішинського краєзнавчого музею. – 2003-2004. – Вип. 2-3. – С. 6, 9; Вихованець Т. Острозькі храми XVI – середини XVII ст. // Наукові записки. Серія “Історичні науки”. – Острог, 2008. – Вип. 13. – С. 191-193; Його ж. Острозькі шпиталі 2 пол. XVI – XVIII ст. // Історія музейництва, пам’яткоохоронної справи, краєзнавства і туризму в м. Острозі і на Волині. – Острог,

2006. – Вип. 1. – С. 88-92; Ковальський М. П. Документальні джерела з історії м. Острога і Острожчини, виявлені в Головному архіві давніх актів (АГАД) у Варшаві // М-ли IV наук. – краєзн. конф. “Остріг на порозі 900-річчя”. – Сокаль, 1993. – С. 70; Його ж. Острожский инвентарь 1654 г. // Исследования по археографии и источниковедению отечественной истории XVI – XX вв. – Днепропетровск, 1990. – С. 38; Левицький О. Анна-Алоиза, княжна Острожская // Киевская старина. – 1883. – Т. 7. – С. 354; Мазюк О. Острозька папірня кінця XVI – початку XVII ст. // Острозька давнина: Дослідження і матеріали / Відп. редактор І. З. Мицько. – Вип. 1. – Львів, 1995. – С. 38; Шевченко Т. Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверти XVI – середини XVII ст. – Львів, 2005. – С. 130; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historyi Wołynia. – Warszawa – Kraków, 1913. – S. 163, 168, 170.

Тарас Вихованець

Шпиталь православний в Острозі

Виник, вірогідно, у 1576-1577 рр. з ініціативи *В.-К. Острозького* разом із заснуванням академії, оскільки в одному з фіскальних документів за цей період в Острозі згадуються “перед замкомъ почемши от шпитали домки уличные”. 6 000 кіп литовських грошей на академію та Ш. в Острозі записала у 1579 р. *Гальшка Острозька*. Створюючи академію, князь одночасно, як видно з “Підтвердження від короля Стефана Баторія фундації київського воєводи, маршалка Волинської землі князя Костянтина Острозького шпиталеві в Острозі (14 лютого 1585 року у Варшаві). 1585 р., лютий 25. Варшава”, наказав збудувати “дім шпитальний, а в нім церкву закладення Святої Трійці” для людей “народу нашого християнського за волею і вподобанням Божим як тяжкими хворобами, так і недостатком навіданих, котрі самі собі жодного порятунку ані допомоги вчинити не можуть”.